

OJCOWIE ŻYWI
20

KS. MAREK STAROWIEYSKI

ZAPYTAJ ZWIERZĄT, POUCZĄ

czyli opowiadania
wczesnochrześcijańskich pisarzy
o zwierzętach

Wydawnictwo WAM ■ Księża Jezuici
Kraków 2014

SPIS RZECZY

Skróty	16
Przedmowa	17
Wstęp	23
1. Zwierzęta w świecie Biblii	23
Stworzenie i upadek	23
Zwierzęta – towarzysze drogi człowieka	26
Piękno biblijnych opisów zwierząt	30
2. Opuszczenie Raju i powrót do niego, czyli bajeczny świat apokryfów	32
3. Winni ludzie, a nie zwierzęta, czyli zwierzęta w literaturze o męczennikach	36
4. Gdy ludzie i zwierzęta żyją we wzajemnej harmonii, czyli zwierzęta i mnisi	39
5. Zwierzęta w kręgu poezji	44
6. Kiedy zwierzęta objaśniają życie ludzkie, czyli świat egzemplów	47
7. Epilog	50
Bibliografia	52
Rozdział I	
TEKSTY O ZWIERZĘTACH W BIBLI	55
A. Teksty o zwierzętach w Starym Testamencie	55
1. Stworzenie i grzech pierworodny	55
Stworzenie świata	55
Stworzenie zwierząt	56
Pierwszy i drugi: Opisy stworzenia człowieka	57
Grzech pierworodny	59
2. Zwierzęta ocalone w czasie potopu	61
3. Baranek ofiarował baranka	65
4. Zwierzęta narzędziem gniewu Bożego – plagi egipskie	65
5. Tajemnica Baranka	68
Krew baranka ocala lud Izraela	68
Baranek na rzeź prowadzony	70
Potulny baranek prowadzony na zabicie	71

6. Przepiórki ratują głodnych Izraelitów	72
7. Zwierzęta czyste i nieczyste	73
8. Popiół z czerwonej krwi	76
9. Miedziany wąż.	77
10. Kozioł ofiarny	77
11. Oślica Balaama	78
12. Samson i zwierzęta	79
Samson i lew	79
Samson i lisy	81
13. Dzieje Jonasza	82
Jonasz i wielka ryba	82
Pokuta ludzi i zwierząt w Niniwie	84
14. Ukaranie nieposłusznego proroka przez lwa.	85
15. Eliaz, Elizeusz i zwierzęta	87
Eliaz żywiony przez kruki	87
Psy będą lizały twoją krew	87
Elizeusz i niedźwiedzie	88
16. Tobiasz, ryba i pies	88
17. Mądrość i opatrność Boża względem zwierząt	90
18. Umiłowany mój podobny do gazeli, do młodego jelenia	95
19. Pochwała świata i wszystkiego, co na nim jest	97
Psalm 8	97
Psalm 104	98
20. Zgoda zwierząt znakiem czasów mesjańskich	101
21. Zwierzęta znakiem zguby Edomu	103
22. Cztery istoty żyjące	104
23. Pasterze i owce	105
Pasterz gromadzi trzodę	105
Pasterze owiec Izraela	106
Pieśń o orle	108
Pieśń o lwicy i lwie	111
24. <i>Z Księgi Daniela</i>	113
Daniel zabija węża.	113
Wizje Daniela	113
Daniel w jaskini lwów.	118
Z Pieśni trzech młodzieńców	119
25. Przysłowia o zwierzętach i inne teksty	119

B. Teksty o zwierzętach w Nowym Testamencie	123
1. Ewangelie	123
Ofiara za Jezusa – para synogarlic lub dwa młode gołębie	123
Duch Święty objawia się w postaci gołębic	123
Kuszenie na pustyni	124
Baranek Boży	124
Cudowny połów ryb – Piotr rybakiem ludzi	124
Ptaki niebieskie i lilie polne	125
Perły i wieprze	126
Roztropni jak węże, nieskazitelni jak gołębie	126
Wilki w owczej skórze	126
Różne rodzaje ryb	126
Szatany i świnie	127
Ryba i denar świątynny	128
Dobry pasterz	128
Zbłąkana owca	129
Jezus wjeżdża do Jerozolimy na oślicy	130
Kozły i owce na Sądzie Ostatecznym	130
Kogut przypomina winę Piotrowi	132
Chrystus objawia się Apostołom-rybakom w czasie połowu ryb	132
Ostatnie polecenia Jezusa	133
2. Dzieje Apostolskie	134
Zwierzęta czyste i nieczyste	134
Żmija i św. Paweł	136
3. Listy	137
Przykład wołu	137
Diabeł krąży jako lew	137
Pies powrócił do tego, co sam zwymiotował	137
4. Apokalipsa	138
Cztery zwierzęta przed tronem	138
Baranek mistyczny	140
Baranek, cztery zwierzęta i księga	140
Baranek otwiera pieczęci księgi. Czterej jeźdźcy Apokalipsy	142
Dziewiczy orszak Baranka	144
Hymn Baranka	144
Jeruzalem nowe – Oblubienica Baranka	145

Szarańcza	149
Konnica czterech aniołów	150

Rozdział II

Opowiadania o zwierzętach zawarte w apokryfach Starego i Nowego Testamentu 153

A. Apokryfy Starego Testamentu	153
1. Stworzenie zwierząt i grzech Prarodzciców	153
Stworzenie zwierząt	153
Nadanie imion zwierzętom	154
Kuszenie Ewy – wąż okryciem Diabła	154
Dusze zwierząt oskarżają człowieka	156
Pokarm aniołów i zwierząt	157
Zwierzęta wypędzone z ogrodu Eden tracą swą mowę	157
Z grzechu Ewy zrodziła się moc dzikich zwierząt	158
Ptasie pokwitowanie	159
Dodatek: Bądźcie miłośnikami dla zwierząt	160
2. W świecie symboliki	160
Wizja orła i lwa	160
Orzeł posłańcem Barucha	165
Z syryjskiej <i>Apokalipsy Barucha</i>	165
Z <i>Pozostałych słów Jeremiasza</i>	166
Sen Henocha – alegoryczne przedstawienie dziejów zbawienia przy pomocy zwierząt	169
3. W kręgu ery mesjańskiej	183
Z <i>Ksiąg sybillińskich</i>	183
4. Z Historii i przysłów <i>Ahikara</i>	184
B. Apokryfy Nowego Testamentu	186
1. Opowiadania o Jezusie i Maryi	186
a. Z Ewangelii apokryficznych	186
Wizja Józefa w czasie narodzenia Pana Jezusa	186
Wół i osioł przy żłobku	187
W drodze do Egiptu	187
Uzdrowienie człowieka przemienionego w muła	189
Cuda Pana Jezusa dokonane w dzieciństwie	191
Przypowieści Pana Jezusa	192
Judasz i kogut – trzy opowiadania o kogucie	193

b.	Opowiadania o Jezusie z etiopskiej księgi <i>Cuda Jezusa</i>	198
	Złodziej jałowki	198
	Jezus i szarańcza	199
c.	Opowiadania o Maryi z etiopskiej księgi <i>Cuda Maryi</i>	200
	Maryja i córeczka porwana przez hienę	200
	Maryja w postaci białego ptaszka	201
	Cudowne uzdrowienie męczennika za sprawą Maryji w postaci gołąbki	203
	Obraz Chrystusa w ulu i cud Eucharystii	204
d.	Z arabskiej <i>Modlitwy Maryi Dziewicy w Batr'os</i>	205
	Cud spuszczonej psów	205
	Cud upieczonych zwierząt	206
2.	Opowiadania o Apostołach	207
a.	O św. Piotrze i św. Andrzeju	207
	Wielbłąd i ucho igielne	207
	Pies zwiastunem św. Piotra	210
	Wskreszenie śledzia	213
b.	O św. Pawle	214
	Dzieje ochrzczonego lwa	214
c.	O św. Filipie	219
	Jezus – orzeł	219
	Historia koziołka i lamparta (cz. I) – nawrócenie	221
	O zgładzeniu smoka	224
	Smok i demony pod postacią wężów budują kościół	225
	Historia lamparta i koziołka (cz. II) – stają się podobni do ludzi	229
d.	O św. Janie	233
	Pchły w zajeździe	233
	Św. Jan i kuropatwa	234
e.	O św. Tomaszu	235
	Dzieje węża	235
	Dzieje oślecia	239
	Pomoc dzikich osłów (onagrów)	242
f.	O św. Mateuszu	252
	Uwolnienie miasta od smoków	252
g.	O św. Judzie Tadeuszu	254
	Dwie tygrysyce ułagodzone	254

Rozdział III

Opowiadania o zwierzętach w literaturze o męczeństwie	255
Św. Tekla i dzikie zwierzęta	255
Męczeństwo św. Blandyny	259
Męczennicy z Kartaginy 202 r.	260
Euzebiusz z Cezarei – Męczennicy w Tyrze Fenickim	262
Wiktor z Wity – Męczennicy afrykańscy w czasie prześladowania przez ariańskich Wandalów	263
Biskup Cebroniusz i niedźwiedź	264
Osioł opiekuje się ciałem męczennika	265
Prudencjusz – Śmierć św. Eulalii	267
Prudencjusz – Kruk św. Wincentego	268
Prudencjusz – Męczeństwo św. Hipolita	269

Rozdział IV

Teksty o zwierzętach zawarte w literaturze monastycznej

Wschodu i Zachodu	273
A. Mnisi Wschodu	273
1. Mnisi Egiptu	273
Ammonas i kobra	273
Wrony i św. Atanazy	273
Abba Jan i hiena	274
Mądry wielbłąd	275
Pies i abba Ksantias	276
Lęk psów większy niż miłość Boża	276
Obżarstwo poskramia siłą lwa	276
O miłości pokory św. Izaaka	276
Doroteusz i żmija	277
Makary i komar	278
Makary i antylopa	278
Makary i żmija	279
Uzdrowienie kobiety przemienionej w klacz Dodatek: <i>Z Historii mnichów w Egipcie</i>	279 280
Thomas Merton, <i>Makary i kucyk</i>	281
Żmija abba Pachona	282
Makary z Aleksandrii i hiena	283
Kuszenie św. Antoniego	284
Antoni i dzikie zwierzęta	285

Hipocentaury, fauny i satyry	286
Kruk, mądry żywiciel św. Pawła Pustelnika	288
Pogrzeb św. Pawła	289
Lew i daktyle	290
Wężę brać będą do rąk (Mk 16, 18).	292
Wyrzuty sumienia wilczycy	292
Wdzięczność lwicy	294
Pustelnik i gazela	296
Amun i wielki wąż	296
Abba Bes i hipopotam	297
Przyjaciel zwierząt	297
Usłużny dziki osioł	298
Krokodyl – łodzią sprawiedliwych	298
Wizja [św. Pachomiusza] o dziesięciu zastępach mnichów złych i dobrych	299
2. Mnisi Azji Mniejszej, Syrii i Palestyny	303
Św. Menas z Kapadocji, dzikie zwierzęta i lew	303
Niecierpliwy lew	307
Wąż i Julian Saba	307
Lwy – przewodnicy	308
Brat lew, który się o mnie troszczy	309
Cudowne wyleczenie konia cesarskiego	312
Zniszczenie szarańczy	313
Pomoc w zawodach konnych	313
Uzdrowienie opętanego wielbłąda	315
Malchus obserwuje pracowite mrówki	315
Opatrznościowa pomoc lwicy	316
Skorpiony, lew, szatan i św. Saba	318
Cudowne uratowanie wielbłądzicy	319
Św. Saba, lew i grzech Flawiusza	320
Mnich, przyjaciel lwów	321
Dlaczego boimy się lwów?	321
Baran, obrońca ortodoksji	322
Lew ojca Gerazyma	323
Życie i śmierć pustelnika, abba Pojmena	325
3. Mnisi Gruzji	326
Św. Dawid, łania i smok	326
Św. Dawid, łania i myśliwi	328

Św. Dawid i kuropatwa	329
4. Mnisi Etiopii	330
Wyzwolenie ludzi od lampartów	330
Wyratowanie człowieka z pyska lamparta	332
Dzika koza w kościele	333
Lament całej natury w dniu śmierci	
Gabra Manfas Qeddasa	334
Wąż ojca Za Mika'el Aragawi z Debre Damo	335
Wielbłąd napomina ojca Samuela	338
B. Mnisi Zachodu	340
1. Mnisi Italii	340
Lis i Bonifacy, biskup miasta Ferentis	340
Brat niedźwiedz – pasterzem owiec	340
Wężę i ptaki	342
Mały czarny kos	343
Kruk św. Benedykta	343
Wąż i złodziej	345
Niedźwiedz – przewodnik	346
Szatan w postaci muchy	347
2. Mnisi irlandzcy	349
Poezja	349
Mnich i jego kot	349
Pieśń eremity	350
Skrzyba w lesie	352
Piosenka kosa	353
Kos	353
Lament poety	353
Opowiadania	354
Osiem jeleni i jelonek	354
Siwek św. Kolumby	354
Ryby, które nie chciały wejść do sieci	355
Kruk – skruszony złodziej	355
Zakaz św. Kolumbana	356
Ptaki – darem Bożym dla mnichów	357
Wilczyca żywicielką małego Albeusa	358
Opiekun wilków	359
Pisklę i św. Kyaran	360
Klasztor zwierząt św. Kyarana	360

Jak [Boecjusz] uleczył rannego wilka	362
Odwiedziny lisów u św. Molinga	362
Mucha św. Molinga	363
Św. Gerald, krowa, wilk i łania	364
Wydra Pawła pustelnika	365
Św. Brendan na ptasiej wyspie	366

Rozdział V

Teksty o zwierzętach w poezji zachodniej (greckiej i łacińskiej) i wschodniej (armeńskiej i etiopskiej)	371
A. W kręgu poezji greckiej	371
Anonim – Boska Ryba, Boski Rybak	371
Roman Melodos – Baranek ratuje Izaaka	372
Anonim – Maryja – obroną od niewidzialnych wilków	372
Ignacy, metropolita Nicei – Wąż, Adam i Ewa	373
Krzysztof z Mityleny – Kość barana – relikwią	375
B. W kręgu poezji łacińskiej	376
Laktancjusz – O ptaku Feniksie	376
Św. Ambroży – Kur – zwiastunem dnia	383
Prudencjusz – Skrzydlaty kur, zwiastując dzień	384
Prudencjusz – Dobry Pasterz	388
Paulin z Noli – Wiosna wśród zimy	388
Anonim – Z Hymnu przebłagalnego o przerwanie suszy	389
Drakoncjusz – Stworzenie zwierząt i człowieka	391
Awitus z Vienne – Stworzenie poddane człowiekowi	395
Wenancjusz Fortunatus, <i>Salve festa dies</i>	397
Eugeniusz III z Toledo – W lecie	398
Anonim – Skarga łabędzia	399
Fulbert z Chartres – Słowik	401
Jan Pecham – Filomena	402
Anonim – Rytmy o kurku na dzwonnicy w Spirze	416
C. W kręgu poezji wschodniej	418
1. W kręgu poezji syryjskiej	418
Św. Efreń – Pieśń o Baranku	418
2. W kręgu poezji armeńskiej	421
Anonim – Zakłęcie przeciw wilkowi	421
Herakliusz [Arakeł] z Bageszu [Bageszacy] –	

Pieśń o róży i słowiku	421
Anonim – Pieśń o czterech elementach	425
3. W kręgi poezji etiopskiej	427
Anonim – Alegoria życia ludzkiego	427
Rozdział VI	
W kręgu egzemplów	429
A. Fizjolog	429
Z Fizjologa greckiego:	429
O lwie	429
O orle	430
O ptaku dudku	431
O żabie	432
O jaskółce (I, II)	432
O pszczole	433
O papudze	433
Wersja poetycka: Anonim – Feniks	434
Z Fizjologów łacińskich:	435
O orle	435
O pelikanie	436
O kuropatwie	436
O pawiu	437
B. Z Aviariów łacińskich	438
O cedrze i wróblach, które w gałęziach cedru zakładają gniazda	438
O kogucie	439
O łabędziu	443
C. Św. Ambrożego wizja świata zwierząt w Hexaemeronie	444
Dni zimorodcze	444
Ryby wzorem miłości matczynej	445
Polip obrazem przebiegłości	446
Życie żurawi wzorem idealnego państwa	447
Przykład wron	449
D. Św. Grzegorza Wielkiego wyjaśnienia alegoryczne zwierząt	450
Wół i osioł	450
Trzy tysiące wielbłądów	451

Pięćset jarzm wołów, pięćset oślic	452
Jaszczurka mieszka w pałacach królewskich	453
E. Zwierzęta w symbolice teologicznej	454
Meliton z Sardes – Chrystus – baranek zabity	454
Św. Ireneusz – Zwierzęta, symbolami Ewangelistów	458
Ps. Barnaba – Ratunek przeciw węzom	460
Orygenes – Plagi egipskie: żaby, komary, muchy, bydło	461
F. Inne przykłady zwierząt	462
Św. Bazyli Wielki – Pochwała psa	462
Św. Jan Chryzostom – Przykład węży, gołębi, owiec i wilków	463
Św. Grzegorz z Nyssy – Opowieść o małpie z Aleksandrii	467
Św. Pacjan z Barcelony – Człowiek niepodobny ani do kozy, ani do jaskółki	468
Św. Paulin z Mediolanu – Św. Ambroży i pszczoły	469
Anonim – Cyryl wielbłądnik, przyjaciel zwierząt i jego pobożne wielbłądy	470
G. Teksty asyryjskie	471
Krowa	471
Zakłęcia: Krowie nie lubiącej swej gospodyni lub nadpobudliwej	471
Aby mleko się nie zepsuło	472

Zakończenie

Niedźwiedz św. Korbiniana	473
-------------------------------------	-----